

Nr 66.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1944 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 308, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindahl* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om snabb utredning för erhållande av en effektiv lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

I fråga om motiveringen för denna hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

För närvarande gäller på ifrågavarande område *lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk*. Denna lag, som betingades av försörjningssvårigheterna under kristiden, har provisorisk karaktär; dess giltighetstid utgår den 30 juni 1947.

Lagen är tillämplig beträffande alla, kronan icke tillhöriga brukningsdelar med odlad jord till en vidd överstigande ett hektar. Enligt densamma skall uppsikt hållas däröver att sådana brukningsdelar ej vanhävdas, vare sig däri- genom att jorden så vanskötes, att dess avkastningsförmåga äventyras, eller däri- genom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll (1 §). Uppsikten utövas av jordbrukskommissionerna (4 §). Där på grund av inkommen anmälan eller eljest jordbrukskommission finner skälig anledning antaga att å brukningsdel förekommer vanhävd, åligger det kommissionen att verkställa utredning i ärendet, därvid syn kan hållas av särskilt utsedda synemän (5 §). Finner jordbrukskommissionen efter övervägande av den utredning som förebragts, att å brukningsdelen föreligger vanhävd, skall kommissionen omedelbart söka att med den, som är ansvarig för avhjälpande av vanhävden, träffa skriftlig överenskommelse, varigenom denne åtager sig att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder till vanhävdens avhjälpande. I överenskommelsen skola angivas de särskilda åtgärder som skola vidtagas ävensom i fråga om varje särskild åtgärd utsätts tid, inom vilken åtgärden skall vara verkställd. Tiden bör i allmänhet ej överstiga två år men må, där så anses oundgängligen erforderligt, utsträckas till fyra år. Tillika må i överenskommelsen fastställas vite, dock högst 500 kronor, för underlåtenhet att fullgöra överenskommelsen. Kan överenskommelse ej träffas eller fullgöres ej åtagande i överenskommelse, skall kommissionen utan dröjsmål anmäla för-

hållandet till länsstyrelsen och därvid angiva de åtgärder, som kommissionen finner nödiga för vanhävdens avhjälpande (6 §). Har sådan anmälan skett, skall länsstyrelsen, efter hörande av den som är ansvarig för avhjälpande av vanhävd och eventuellt hållen syn, föreskriva de åtgärder, som erfordras för vanhävdens avhjälpande, samt förelägga den ansvarige viss tid, inom vilken varje åtgärd skall vara verkställd. Denna tid bestämmes på samma sätt som i överenskommelse mellan jordbrukskommissionen och den för vanhävdens ansvarige. Har vite fastställts i träffad överenskommelse, må länsstyrelsen, om skäl därtill föreligga, utdöma detta vite. Då länsstyrelsen själv meddelar föreläggande om åtgärder för avhjälpande av vanhävd, äger länsstyrelsen fastställa vite till obegränsat belopp. Ställer sig vederbörande ej föreläggandet till efterrättelse, äger länsstyrelsen utdöma vitet och meddela nytt föreläggande (7 §). Då för säkerställande av sådd eller skörd å brukningsdel så är oundgängligen nödvändigt, må länsstyrelsen efter anmälan av jordbrukskommissionen förordna att för nämnda ändamål nödig åtgärd skall verkställas genom kommissionens försorg. Innan sådant förordnande gives, skall länsstyrelsen bereda brukaren tillfälle att yttra sig i ärendet, såvida det kan ske utan märklig tidsutdräkt. Kostnaden för åtgärden skall förskjutas av allmänna medel och slutligen gäldas av brukaren (9 §). Nu nämnt förordnande går i verkställighet utan hinder av att klagan föres över detsamma (14 §).

Det bör anmärkas, att ingripande mot vanhävd av jordbruk kan äga rum även med stöd av *allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939*.

Före tillkomsten av 1942 års vanhävdslag funnos inga bestämmelser med syfte att förhindra vanhävd å jordbruksjord i allmänhet. *Lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk* avsåg endast brukningsdelar, som föllo under den sociala arrendelagstiftningen, d. v. s. sådana som omfattade odlad jord eller inrösningsjord till en vidd av lägst fyra och högst tjugofem hektar och som ägdes av bolag, ekonomiska föreningar eller enskilda s. k. spekulanter. Genom övergångsbestämmelserna till 1942 års vanhävdslag sattes uppsiktslagen med vissa närmare angivna undantag ur kraft under vanhävdslagens giltighetstid.

I samband med framläggande av förslag till nya arrendebestämmelser (prop. nr 346/1943) förelades riksdagen även förslag till vissa ändringar i 1927 års uppsiktslag, avsedda att träda i tillämpning den 1 juli 1947, då 1942 års vanhävdslag upphörde att gälla. Detta förslag innebar icke några mera genomgripande förändringar i uppsiktslagen. Riksdagen biföll emellertid icke förslaget. Tredje särskilda utskottet anförde i sitt av riksdagen i förevarande del godkända utlåtande nr 2, att utskottet ej kunde finna det erforderligt att för det dåvarande taga ståndpunkt till frågan, huruvida eller i vad mån uppsiktslagen borde ändras i den riktning som avsåges i Kungl. Maj:ts förslag. För tiden till den 1 juli 1947 skulle rättslaget ej undergå någon ändring genom förslagets antagande. Då utskottet ansåge sig kunna utgå från att förslag till ny lagstiftning, avsedd att träda i stället för 1927 års uppsiktslag, komme att föreläggas riksdagen före nyssnämnda tidpunkt, hemställde

utskottet, att det föreliggande förslaget till ändringar i uppsiktslagen ej måtte vinna riksdagens bifall.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 maj 1944 har chefen för jordbruksdepartementet tillkallat sju utredningsmän för att verkställa *utredning rörande ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk*, avsedd att då vanhävdslagens giltighetstid utgår träda i stället för 1927 års uppsiktslag. Enligt direktiven för utredningen bör vid denna bl. a. närmare undersökas den omfattning i vilken vanhävd av jordbruk förekommer liksom ock omfattningen av en spårad tendens att nedlägga nu självständiga jordbruk eller sammanslå dessa med andra till större enheter. Under utredningen bör övervägas, om icke en ny uppsiktslag bör få en mera generell giltighet än 1927 års lag. I direktiven anmärkes, att i 1942 års vanhävdslagstiftning åsyftades en förenkling av förfarandet vid behandlingen av ärenden rörande vanhävd i förhållande till 1927 års uppsiktslag. Med utgångspunkt från erfarenheterna av 1942 års lag bör under utredningen undersökas, om och i vad mån ytterligare förenkling i förfarandet kan ske utan eftersättande av rättssäkerheten.

Mot den nu gällande vanhävdslagen har *motionären* riktat anmärkningar huvudsakligen i följande avseenden. Maximibeloppet, 500 kronor, för det vite jordbrukskommissionen kan fastställa för underlåtenhet att fullgöra överenskommelse om avhjälpande av vanhävd, enligt motionen » den högsta straffsumma lagen känner till», anses vara för lågt då det gäller stora gårdar. En tredskande jordbrukare kan i sådant fall vara benägen att hellre betala vitet än att nedlägga stora kostnader för fullgörande av överenskommelsen. Anståndstiden för fullgörande av ålagda förpliktelser anses kunna enligt lagens formulering uttänjas under en avsevärd tid, vilket enligt motionären bidrager till att göra lagens effekt tämligen illusorisk. Motionären nämner vidare, att de i 9 § stadgade befogenheterna för säkerställande av sådd eller skörd »äro av det slag, som tar en omfattande tid och först i allra sista hand torde komma till användning, även om mycket talar för att just detta ingripande har rationell betydelse».

Innan ovan nämnda utredning tillsatts, har på begäran av utskottet *ytranden* över motionen avgivits av lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens livsmedelskommission, landets jordbrukskommissioner samt Riksförbundet landsbygdens folk och Småbrukarnas riksförbund. Sveriges lantbruksförbund, som beretts tillfälle att yttra sig över motionen, har icke begagnat sig därav.

Lantbruksstyrelsen anser, att vanhävdslagen i stort sett torde ha motsvarat de krav som ställts på densamma. Även om det, såsom motionären anför, i det enskilda fallet kunde möta svårigheter att snabbt få till stånd de för vanhävdens avhjälpande nödiga åtgärder, syntes dock de påtalade bristerna hos lagen icke vara av sådan art, att det för den förhållandevis korta tid, under vilken lagen fortfarande ägde giltighet, skulle vara behöfligt med en ändring av densamma.

Egnahemsstyrelsen uttalar, att då vanhävdslagen finge anses ha varit i kraft under alltför kort tid för att därav ännu skulle kunna dragas några säkra slutsatser rörande dess förmåga att fylla sin uppgift, egnahemsstyrelsen icke funne tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka den av motionären föreslagna utredningen.

Livsmedelskommissionens yttrande utmynnar i omdömet, att enligt kommissionens uppfattning en utredning enligt motionärens förslag ej vore erforderlig men att det däremot kunde ifrågasättas, om ej det i 6 § vanhävdslagen stadgade vitesmaximum borde höjas. Kommissionen framhåller emellertid, att olägenheterna av den gällande maximeringen ej borde överskattas, eftersom tidsfristen för ett stort antal åtgärder för avhjäljande av vanhävд kunde göras relativt kort och länsstyrelsen vid underlåtenhet att företaga överenskommen åtgärd kunde utsätta så högt vite som kunde anses erforderligt för att framtvinga densamma.

Riksförbundet landsbygdens folk anser sig kunna konstatera, att vanhävdslagen icke till fullo fyllt det avsedda syftemålet. Frågan om ett effektivt bekämpande av vanhävд vore emellertid en mycket ömtålig sak och i hög grad beroende på kvalifikationerna hos det organ, som skulle övervaka lagens efterlevnad. Då jordbrukskommissionernas sammansättning och arbetsformer ännu icke vore fullt utmejslade, kunde man ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligt att tillsvidare ställa sig avvaktande beträffande en omrevidering av vanhävдslagen. Då denna vore av provisorisk karaktär, torde det vara lämpligt att först när frågan om lagens eventuella förlängning bleve aktuell upptaga frågan om vilka ändringar och kompletteringar, som kunde vara behövliga. Vid den tidpunkten torde det föreligga betydligt större förutsättningar än för närvarande att på ett sakligt sätt bedöma dessa frågor.

Småbrukarnas riksförbund håller före, att en utredning om vanhävдslagstiftningens utformning efter kriget borde tagas upp i samband med frågorna om bruksdelarnas rationalisering och komplettering av ofullständiga jordbruk samt behandlingen av jordbrukets marknadsfrågor. En revision av nuvarande lag med tanke på krigstidens speciella förhållanden torde enligt förbundets mening knappast vara nödvändig, även om enstaka fall kunde anföras som motiv därför.

Femton *jordbrukskommissioner* avstyrka motionen av liknande skäl som anförts av lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen eller förklara sig sakna erfarenhet, som bör föranleda sådan utredning som motionären föreslagit. Fyra av dessa (i Malmöhus, Blekinge, Gävleborgs och Jämtlands län) ifrågasätta emellertid, huruvida icke vitesmaximum i 6 § vanhävдslagen borde höjas eller helt borttagas.

Utan att i övrigt taga ståndpunkt till motionärens yrkanden förklara jordbrukskommissionerna i Kalmar norra hushållningssällskaps verksamhetsområde och Hallands län, att nyssnämnda vitesmaximum bör höjas.

Jordbrukskommissionen i Värmlands län har i stort sett ingenting att anmärka mot gällande vanhävдslag. Därest den anses böra ytterligare effektiviseras, har kommissionen emellertid ingenting att erinra mot en utredning

i sådant syfte, eftersom härigenom kunde vinnas erfarenheter, som kunde läggas till grund för en eventuell ny lagstiftning.

Enligt vad jordbrukskommissionerna i Västmanlands och Kopparbergs län yttrat bör vanhävdslagen undergå skärpningar, om den kommer att bestå efter den 1 juli 1947.

Jordbrukskommissionen i Jönköpings län säger sig väl önska en effektivare vanhävdslagstiftning men ställer sig tveksam till lämpligheten av igångsättandet av en »snabb utredning».

Jordbrukskommissionen i Skaraborgs län anser, att den i 9 § vanhävdslagen stadgade möjligheten att vidtaga åtgärd genom jordbrukskommissions försorg icke bör vara begränsad till fall då detta erfordras för säkerställande av sådd eller skörd. Efter en ändring i sådant avseende skulle vanhävdslagen kunna bli effektiv.

Jordbrukskommissionen i Kronobergs län förklarar, att de relativt fåtaliga vanhävdsfall som kommissionen hittills haft att taga ställning till nöjaktigt kunnat lösas genom uppgörelser i godo. Rent allmänt sett ville det emellertid synas kommissionen att vanhävdslagen, därest den skulle kunna fylla sin uppgift, borde skärpas i den riktning motionären åsyftade. Kommissionen tillstyrkte därför utredning i motionens syfte.

Liknande synpunkter uttalas av jordbrukskommissionen i Göteborgs och Bohus län.

Jordbrukskommissionen i Kristianstads län finner det vara önskvärt, att åtgärder vidtagas för att en mera effektiv vanhävdslagstiftning skall komma till stånd.

Jordbrukskommissionen i Stockholms läns och stads verksamhetsområde förklarar, att vanhävdslagen under den korta tid den varit gällande visat sig vara behäftad med så betydande bristfälligheter att en förbättring genom skärpning av lagen måste anses önskvärd. Kommissionen framlägger förslag till ändringar i flera avseenden.

Giltighetstiden för den nu gällande vanhävdslagen, som är av provisorisk karaktär, utgår den 30 juni 1947. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 maj 1944 tillkallats särskilda utredningsmän för att verkställa utredning rörande ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk, avsedd att då vanhävdslagen upphör att gälla träda i stället för 1927 års uppsiktslag. Vid denna utredning torde samtliga de spörsmål motionären framhållit bli föremål för övervägande.

Motionären synes emellertid med sitt yrkande hava avsett att få till stånd en utredning, vars resultat kunde läggas till grund för ändrad lagstiftning redan innan giltighetstiden för vanhävdslagen utgår. Med hänsyn till innehållet i flertalet av de över motionen avgivna yttrandena anser utskottet ej skäl föreligga att göra någon framställning till Kungl. Maj:t i sådant hänseende. Utskottet förutsätter att, i den mån det under det pågående utredningsarbetet skulle ådagaläggas sådana brister i den gällande vanhävdslagen att ändringar böra vidtagas i denna, förslag därom förelägges riksdagen.

Utskottet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 13 juni 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Wistrand, Mannerskantz*, Roos, Sten, Hallagård* och *Nils Elowsson**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Pettersson* i Hällbacken*, *Ryberg**, *Hermansson, von Seth**, *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården och *Lundgren*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
